

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)



Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет



Переглянути у форматі pdf

А. С. Гавриленко

МЕТОДИКА ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

№ 11, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.331.4

А. С. Гавриленко,

к. е. н., Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки Збройних Сил України

МЕТОДИКА ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

A. Gavrylenko,

Ph.D., Central Research Institute of weapons and military equipment of the Armed Forces of Ukraine

METHOD OF ASSESSMENT OF SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGION

У статті досліджено підходи до визначення соціально-економічного потенціалу, його резервів та здійснена спроба розробки теоретичних підходів, методологічних принципів, а також практичних рекомендацій для комплексної оцінки соціально-економічного потенціалу регіону.

In the article the approaches to determine the socio-economic potential, its reserves and an attempt to develop theoretical approaches, methodological principles and practical guidelines for comprehensive assessment socio-economic potential of the region.

Ключові слова: соціально-економічний потенціал, регіон, управління, ефективність.

Keywords: region, socio-economic potential, management, efficiency.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток регіону великою мірою визначається ступенем використання економічного потенціалу. Вивчення сутності категорії «соціально-економічний потенціал регіону» на сучасному етапі розвитку приймає особливого значення з точки зору забезпечення соціально-економічних перетворень та реалізації конкурентоспроможності регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем категорії економічного потенціалу та можливих шляхів його реалізації приділялась уваги завжди. Основні результати досліджень представлені в наукових працях О. Балацького, В. Волошина, Б. Данилишина, Д. Клинового, О. Климахіна, Р. Матковського, А. Тищенко та інші.

Метою статті є узагальнення теоретичних положень змісту категорії «економічний потенціал регіону» та визначення напрямків ефективного використання потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні проблема визначення внутрішніх резервів соціально-економічного розвитку регіону стає все більш важливою, вирішення якої вимагає розробки нових підходів.

Сучасна соціально-економічна ситуація і необхідність постійного регулювання процесів, що відбуваються в регіоні вимагають розробки і формування концептуальних та методологічних інструментів комплексного аналізу рівня розвитку. Зараз існує кілька основних підходів: інтегральна оцінка міри соціально-економічного благополуччя регіонів; інтегрована оцінка всебічного уявлення на основі відповідності адитивним і мультиплікативним критеріям.

В даний час, важливим питання є самодостатність соціально-економічного потенціалу регіону. У зв'язку з цим, політика державного та регіонального регулювання повинні бути спрямовані на забезпечення його послідовного розвитку. І, отже, концепція управління потенціалом регіону повинна бути зосереджена на ідентифікації, оцінці визначення ефективності використання наявних ресурсів і зняття обмежень та збільшення можливостей для зростання.

За останні два десятиліття відбулися радикальні зміни в економічному розвитку як на макро- так і на мезорівні, наслідки яких стають очевидними тільки зараз. Одна з політичних цілей соціально-економічного розвитку регіону є створення довгострокових регіональних пріоритетів його піднесення. У цьому випадку, найбільш важливим завданням регіональної політики є створення системи моніторингу соціально-економічного розвитку, яка буде забезпечувати повною, своєчасною та достовірною інформацією регіональні органи управління.

Термін «потенціал» був введений в науковий обіг 20-25 років тому, в найзагальнішому сенсі, це означає, «приховані можливості, влада, силу». Широке тлумачення поняття «потенціал» розкриває його як «джерела можливостей, засобів, запасів, які можуть бути активовані, використані, щоб вирішити проблему або досягнути певної мети; можливості особистості, суспільства і держави в певній галузі».

У поданні з матеріальною базою регіону економічний потенціал слід розглядати не тільки з точки зору врахування обсягу наявних ресурсів, а й якісні характеристики, які визначають потенціал регіону. Таким чином, на нашу думку, для вивчення сукупного потенціалу території необхідно враховувати, насамперед, соціально-економічні показники, так як дослідження елементів тільки економічного потенціалу регіону неминуче призведе до включення соціальних аспектів, яке характеризує відносини між людьми в процесі створення, розвитку та ефективному використанню ресурсів в регіоні.

У цьому контексті, соціально-економічний потенціал регіону може бути визначений як «здатність регіону використовувати цілий комплекс його ресурсів, з використанням характеристик існуючої і майбутньої структури економіки, географічного положення, з тим щоб поліпшити якість життя населення» [1].

Також слід зазначити, що в даний час немає єдиної точки зору щодо структурування потенціалу регіону. Найбільш часто дослідники в рамках економічного потенціалу регіону виділяють економічні, промислові, інвестиційні, податкові, фінансові елементи, природні ресурси, нерухомість, підприємництво, соціально-демографічні, населення, виробництво, тощо. Деякі з них є найбільш об'ємними і включають в себе інші елементи.

Питання оцінки соціально-економічного потенціалу регіонів стає все більш важливим в сьогоденному економічному середовищі. Розробка теоретичних і методологічних основ оцінки підвищує ефективність управління регіонів.

Важливим аспектом дослідження та вирішення практичних проблем в регіоні є оцінка територіального соціально-економічного потенціалу, з метою визначення його раціональної структури з відповідним набором показників.

Узагальнення існуючих теоретичних підходів до структурування соціально-економічного потенціалу регіон може бути зведена до чотирьох основних.

Перший підхід до структурування соціально-економічного потенціалу диференціації супроводжується направленням зусиль, ресурсів і витрат у бік зростання споживання. Деякі з компонентів, безпосередньо пов'язані з накопиченням резервів ресурсів (природних і екологічних, соціально-демографічних,

фінансових та майнового потенціалу), деякі – в можливості використання (інтелектуальний потенціал, технічний і технологічний, підприємницький потенціал ринкової інфраструктури, мікроекономічний потенціал), деякі – з системою управління (кінетичної, потенційної інтеграції) [2].

Зазначене структурування дозволяє визначити обсяг ресурсів, який має підстави та можливість їх використання. В той же час, розгляд такої важливої умови, як економічний регіональний розвиток відсутнє у структуруванні.

Другий підхід, в основному, спрямований на визначення інвестиційної привабливості регіону та оцінки інвестиційного ризику. Таким чином, автори цього методу дають загальне уявлення потенціалу регіону з точки зору інвестицій, але його основні компоненти (праця, фінансові, природні ресурси, виробництво і т.д.) дозволяють говорити про соціально-економічний потенціал регіону [3].

Це структурування відрізняється від спрощеного підходу, але він містить всі найбільш важливі елементи, на основі яких можливо судити про соціально-економічний потенціал регіону.

Третій підхід до структурування заснований на тому, що економічний блок представлений належним чином, але соціальна складова не містить необхідні для оцінки локальних потенціалів данні (соціальна інфраструктура, інтелектуальні та вольові), що не дозволяє судити про можливості соціально-економічного розвитку регіону.

Представлені на розгляд три підходи соціально-економічного потенціалу регіону мають спільні елементи (трудова, природні ресурси, населення, виробництво, інфраструктура, фінансова), і суттєві відмінності за його структуризації (технічна і технологічна, кінетична, мікроекономічна, консолідована, інтелектуальна, інновацій, тощо).

Четвертий підхід ґрунтується на її поділу на три блоки, які характеризують ресурсний потенціал економічного розвитку, а також готовність процесу:

- базовий блок з ресурсних потенціалів;
- потенціали, що забезпечують економічний розвиток регіону;
- блок потенційної готовності регіону до економічної реформи [4].

На наш погляд, такий підхід відображає кращі можливості для комплексної оцінки соціально-економічного потенціалу регіону з точки зору опису необхідних умов: наявність ресурсів, їх використання, а також відображає готовність регіону до економічної реформи і розвитку. Таким чином, четвертий підхід прийнятий в якості основи для визначення структури соціально-економічного потенціалу регіону, але з деякими поправками, які полягають у наступному:

Перший блок залишається без змін (природні ресурси, економічні та географічні та демографічні), так як вони повною мірою відображають ресурсну базу регіону – наявність природних ресурсів, їх резерви, кліматична зона на території; процеси відтворення і населення регіону; наявність транспорту, інфраструктура і щільність економічної діяльності.

Другим блоком є трудовий потенціал, який відображає наявність підприємств регіону, що забезпечують залучення людських ресурсів та їх ефективне використання. Виробничий потенціал – це, насамперед, існування і розвиток виробництва; соціальний та інфраструктурний потенціал визначає умови і якість життя населення, тобто розвиток життєво важливої інфраструктури. Бюджетний потенціал, показує зміну тільки в доходах і витратах обласного бюджету, доповнений фінансовою складовою. З третього блоку інвестиційний потенціал переміщається, показуючи наявність інвестицій в регіоні, які є основною умовою для економічного розвитку території. Бажано також додати потенціал ринкової інфраструктури, що характеризує формування і розвиток підприємництва в регіоні.

Проведення процесів розвитку регіону не можливо без готовності населення цього регіону, так що цей елемент слід включити в інтелектуальний і вольовий потенціал, що відображає рівень професійного розвитку населення, його здатність сталого вибору цілей та діяльності з їх реалізації.

Запропоноване структурування соціально-економічного потенціалу регіону на основі комплексної оцінки ефективності його використання та розвитку, є істотним з точки зору раціонального стратегічного вибору регіонального розвитку, формування економічно обґрунтованої державної та регіональної політики.

Дане структурування відрізняється від спрощеного підходу щодо його формування, але воно містить складові від усіх найбільш важливих елементів, на основі яких можна судити про соціально-економічний розвиток регіону.

Традиційно, соціально-економічний потенціал, це здатність соціально-економічної системи на виробництво і відтворення її структурних елементів. Цей підхід був результатом сталої обмеженою парадигми та певного набору завдань економічної діяльності, який функціонує на основі планової економіки. Тим не менш, в умовах свободи господарюючих суб'єктів стає очевидним, що проблема полягає не тільки у відсутності засобів для досягнення певної мети, а й у формуванні відбору самих цілей. Потенційні можливості системи відкриті тільки через конкурс («конкуренції як процедури відкриття»), який діє як каталізатор для відкриття нових шляхів, щоб зв'язати фактори виробництва, створення нових технологій, нових продуктів і нових ринків. Таким чином, одним з ключових факторів, що визначають перспективи соціально-економічної системи є ступінь конкурентоспроможності економічних агентів.

Висновок. У дослідженні, підхід до розгляду соціально-економічного потенціалу регіону базується на наборі ресурсів області і властивостей, які визначають, стійке і ефективне функціонування соціально-економічної системи в різних умовах навколишнього середовища. Результатом розвитку, в першу чергу, є зростання добробуту населення. У цьому аспекті, ми також можемо розглянути ступінь і ефективність використання соціально-економічного потенціалу регіону. Соціально-економічний потенціал як економічна категорія відображає складну, багатогранну, яка агрегує і консолідує процеси, зв'язки і відносини.

Література.

1. Гедз М. Сутність та структура соціально-економічного потенціалу модернізації регіону / Михайло Гедз. // Фінансовий простір. – 2012. – №2. – С. 33–38.
2. Тищенко А.Н. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу / А.Н. Тищенко: Монографія. – К.:ВНТУ, 2004. – 350 с.
3. Хопчан В. Теоретичні засади оцінювання інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс] / В. Хопчан. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3135>.

4. Балацький О.Ф., Кіслий В.Н. Науково-теоретичні основи категорії «Економічний потенціал регіону» / О. Балацький, В.Кіслий // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – Вип. 27. – Одеса, 2009. – 148 с.

References.

1. Gedz M. (2012), "The essence and structure of social and economic potential of the region modernization", *Finansovy Prostrir*, vol. 2, pp. 33-38.
2. Tischenko A. (2004), *Otsinka effektivnosti vikoristannya ekonomichnogo potentsialu*, [Evaluating the effectiveness of the use of the economic potential], Kyiv, Ukraine.
3. Hopchan V. (2014), "The theoretical basis of evaluation of investment attractiveness of the region" [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3135>.
4. Balatsky O., Kisyly V. (2009), "Scientific and theoretical basis of the category "Economic potential of the region", *Rinkova ekonomika: Suchasna teoriya i upravlinnya practice*, vol. 27, p. 148.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015 р.